№ 144 ՈՒՐԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 4 **1900** ՈՒՐԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 4 № 144

ՔՍԱՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարւան 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պէտք է վերականգնվի.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Մատենագրութիւն. Նամակ Բագուից. Նամակ Շուշուց. Նամակ Ջիվանշիրի գաւառից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Չինական գործերը. Բժշկական համաժողովը Պարիզում. Արտաքին լուրեր. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Աջողված փորձ։

ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՎԻ

Անդրկովկասի սահմանակից երկիրներից, Պարսկաստանից և Թիւրքիայից ստացվող տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ այս տարի ազգաբնակութիւնը փոքր ի շատէ ապահով պէտք է լինի կենսական անհրաժեշտ պիտոյքների կողմից։ Փոքր ի շատէ ենք ասում այն պատճառով, որ թէև տարին բերրի է և ցանքսերը ու խոտահարքերը լաւ հունձ տուին, սակայն ազգաբնակութեան մի խոշոր մասը անկարող էր հանդիսացել հողը մշակելու և ցանքսեր անելու։ Սարսափելի կարօտութիւնը, որ աշնանից սկսած սրբել էր տներից և շտեմարաններից բոլոր պաշարները, արգելք եղաւ կանոնաւոր երկրագործութեան։ Շատերը ծախեցին իրանց կենդանիներին հաւսկ ձեռք բերելու համար և չը կարողացան ժամանակին հողը հերկել և սերմացու գնել ցանելու համար։

Այս տարվայ առատ բերքը էժանացրել է մթերքների գինը, որ բարձրացել էր գարնան ամիսներում չը տեսնված և չը լսված կերպով։ Այդ երկարատև զրկանքը և անսովոր կերակրվելու հանգամանքը առաջացրին բազմաթիւ ստամոքսային և այլ տկարութիւններ, որոնք բաղդի աջող բերումով չը փոխարկվեցին աւելի վտանգաւոր վարակիչ հիւանդութիւնների։

Այժմ հանդէս է գալիս քայքայված տնտեսութիւնների վերականգնման հարցը։ Օգտվելով մթերքների էժանութիւնից, անհրաժեշտ է հողագործի ձեռքը տալ սերմացու իր խոպանացած հողերը և խոզանները նորից մշակելու և ընտանիքի համար ապրուստի միջոց հայթայթելու։ Մի քանի տարի սրանից առաջ ամէրիկական և անգլիական նպաստամատոյց հիմնարկութիւնները բաժանում էին գիւղացիներին երկրագործական գործիքներ, բանւոր գրաստներ և սերմացու։ Այդ գործը արդարև մխիթարական հետևանքներ առաջացրեց և նպաստեց երկրագործների տնտեսութեան վերակազդուրման. սակայն կարճ ժամանակից յետոյ նա դադարեց, մինչդեռ կարօտութիւնը շատ տեղ շարունակում է իր նախկին պահանջներն անել, իսկ վերջին անբերրիութեան շնորհիւ նա երևան եկաւ և այնպիսի տեղերում, ուր նա չը կար առաջ։

Հողագործին օգնելու ամենալաւ միջոցն է ապահովել նրան հողով, երկրագործական գործիքներով, գրաստներով և սերմացուով։ Նա սիրում է իր արհեստը և չէ վախենում ֆիզիկական աշխատանքից. նա մուրացկանութեան թշնամի է և պատրաստ է երկրագործական աշխատանքի ծանրութիւնները կրել, միայն թէ ստիպված չը լինի ձեռք մեկնել ուրիշին հաց խնդրելու։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«Մշակի» մէջ տպված յօդուածներից մեր ընթերցողները գիտեն, որ ներկայումս միայն Բաթումի հայ քահանաներն են կանոնաւոր ռոճիկ ստանում ժողովրդից եւ ազատված են ձեռք մեկնելու, «Խնթի» տէր-Մարուքի ապարիկները հաւաքելու տխուր անհրաժեշտութիւնից։ Այդ համակրելի նորմուծութիւնը, որքան կարող եղանք դատել մեր խմբագրութեան հասած տեղեկութիւններից, շատ տեղ շատ լաւ տպաւորութիւն է թողել եւ ընդունվել է իբրեւ ամենախելացի եւ արդար միջոց, որով կարելի է վերացնել քահանայի եւ ծուխի մէջ եղած անսահման վէճերն ու անբաւականութիւնները։ Այդպէս չէր տպաւորութիւնը Կ. Պօլսում, ուր նոյնպէս հասել է այդ նորութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով։ Ամենից առաջ քահանաներին ռոճիկ տալու հարցը դուր չէ եկել Զմիւռնիայի առաջնորդ Մելքիսեդէկ արքեպիսկոպոսին. բայց նրա բացատրութիւնը, որ բերում են Կ. Պօլսի լրագիրները, աւելի այն է ապացուցանում, թէ այդ հոգեւորականը մի վերին աստիճանի անջողակ Բիսմարկի դերի մէջ է։ «Սուրհանդակ» լրագրի մէջ տպված մի յօդուածից մենք իմանում ենք, որ այդ առիթով նոյն իսկ բանակռիւ է սկսվել թիւրքահայ լրագիրների մէջ։ Թէ ինչ են ասել միւսները—մենք չը գիտենք. բայց ինքը, «Սուրհանդակը» հին կարգերի կողմնակից է եւ ասում է.

Ինչ կեղծ սոսկում, պնակներէ ու գանձանակներէ։ Կարծես միայն հայ եկեղեցւոյ մէջ դրուած ըլլային։ Մայրաքաղաքիս բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիներուն մէջ պնակներ եւ գանձանակներ կը տեսնուին, խնդիր չէ շատը կամ քիչը։ Իսկ յոյն քահանաները յայտնի է, թէ մինչեւ իսկ եկեղեցիներէն դուրս, շուկաներուն մէջ շրջաբերութեան կելլեն։ Ատիկա չէ՞ անհեթեթը, շուկայականը, սարաֆականը, մամոնայականը։ Ինչո՞ւ մեր աւանդական սովորութիւնները մեր աչքին դէշ կերեւան։ Օտարները, անգլիականը եւ այլն կը յիշուին, ինչու մեզի աւելի մօտը եղող դրացի յոյն օրինակ չի բերուիր, որ այն ալ մեզի պէս Արեւելեան հին եկեղեցին կը ներկայացնէ։

Ուրիշ խօսքերով՝ նոյն իսկ ամենահասարակ ու պարզ հարցերի մէջ, երբ ամեն ինչ—ժամանակը, ընդհանուրի պահանջները—ցոյց է տալիս վճռի ճանապարհը, մենք չը պիտի մեր սեփական ուղեղը շարժենք, այլ պարտաւոր ենք նայել, թէ ուրիշները ինչ են անում, այն էլ այնպիսի ուրիշներ, ինչպէս են յոյն հոգեւորականները։ Անմիտ աւանդապահութիւնը ջատագովելու համար առաջ քաշված այս ծակ տրամաբանութիւնը, ի հարկէ, շատերին չի համոզի։ Այդ պատճառով լրագիրը փաստաբանում է քահանայական մուրացկանութիւնը։

Մենք այսպէս կը հաւատանք, թէ նուէր տալուն մէջ ուրիշ հոգի մը եւ ազնուութիւն մը կայ, որ զգացման աստիճանը կը ցուցնէ, եւ ոչ կարողութեան։ Քահանայի մը Զատկի եւ Ծննդեան տնօրհնէքի առթիւ ստացած նուէրները, եթէ համեմատութեան դնենք, ամեն քահանայ պիտի խոստովանի թէ աղքատը իր կարողութենէն շատ վեր գումարներ կուտայ բաղդատմամբ հարուստներուն։ Այրի կինը իր հիւանդ զաւակին վրայ բժշկութեան աւետարան կարդացող քահանային սրտաբուխ օրհնութիւններէն թելադրեալ կը նուիրէ գումար մը, զոր մենք չը պիտի համարձակէինք իբր տուրք գանձել այդ կնոջմէն։ Այս պատճառաւ շատ անգամ խնդիր եղած է հարսնիքի, եւ ննջեցելոց թաղման արարողութեան համար քահանային տրուելիք գումարը չը սակարկել։ Մեր քահանաները, ինչպէս յայտնի է, ամենափոքրիկ նուէր մը առնելու համար, տաճարին մէջ նոյն իսկ եթէ 10 հոգի ալ գտնուի, չեն թերանար գանձանակ պտտցնելու, մինչ հիւանդի մը Ս. Հաղորդութիւն տանելը, որուն փոխարէն նուէր տալը մեղք համարուած է, իրարու վրայ կը թողուն, եւ դժկամակութեամբ կը կատարեն այս պարտքը մեծ մասամբ։ Արդ, երբ քահանայի մը ամսաթոշակը որոշ է, իր պարտքը կատարէ թէ ոչ, պիտի գանձէ. ինչպէս պիտի կարողանանք քահանաներուն քով գտնել այն եռանդը, որ կը տեսնուի ամենափոքր նուէր մը գանձելու առեն։ Այն առեն քահանաները իրարու վրայ պիտի նետեն կատարել այն պարտաւորութիւնները, զորս այսօր գոնէ նուէր մը առնելու յուսով կը կատարեն։

Եթէ մի ժամանակ է եղել, երբ քահանան իր կատարած ծէսերի համար ստացել է նուէր, այժմ այդ անունը պէտք է դուրս գցել, որովհետեւ այժմ քահանայի ստացածը նուէր չէ, այլ երկար ու բարակ սակարկութիւններով, վէճերով, յաճախ եւ տուր ու դմբոցով ստացվող հարկ։ Այսօր ցանկալի է համարվում կանոնաւորել այդ հարկը։ Ամենից զարմանալին այն է, որ Կ. Պօլսի հրապարակախօսները կարծում են թէ ռոճիկ ստացող քահանան չէ կարող բարեխիղճ լինել, այլ կը խուսափէ իր պարտաւորութիւններից։ Կարծես թէ այժմ, երբ սրբազան աւանդութիւնն է տիրում, անբարեխղճութիւն չէ կատարվում. ընդհակառակն, այժմ հայ քահանան իր աչքը դրած է հարուստի դրանը եւ այդ կախարդական չէմքով անցնելու ու մի քիչ «տօղիկ» աջահամբոյր ստանալու համար պատրաստ է տանեակ անթաղ մնացած մեռելների, անկնունք մնացած երեխաների վրայով անցնել, մոռանալով ոչ միայն պարտականութիւն, այլ նոյն իսկ պատիւ ու ամօթ։ «Սուրհանդակը» հարց է դնում եւ այն մասին թէ ինչ պէտք է լինի, եթէ եկեղեցին անկարող լինի քահանային ռոճիկ վճարել։ Այդ դէպքում քահանաները

արդեօք սնանկութեան դատ չը պիտի՞ բանային, ու եկեղեցին սնանկ հրատարակելով, եկեղեցւոյն կալուածները ու արծաթեղէնները պիտի չը ծախէի՞ն, երբ ժողովուրդը չուզէր վճարել իր վրայ դրուած հարկը։ Իսկ եթէ եկեղեցւոյ վարչութիւնը կամ թաղականութիւնը, օրինական միջոցներով այդ հարկը գանձել նկրտէր, ինչպէս ապագային կը յուսացուի որ ընեն ռուսահայերը, այն առեն ժողովուրդը «ես հայ եկեղեցւոյ չեմ պատկանիր» ըսելով, պիտի չը հեռանա՞ր իր մայրենի եկեղեցիէն։

Այստեղ հօ հարցի էութիւնը բոլորովին մարված չէ։ Ռոճիկ տալիս է եկեղեցու ժողովուրդը...

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՋՈՂՎԱԾ ՓՈՐՁ

Պարտք եմ համարում «Մշակի» միջոցով մեր այգետէրերի եւ պարտիզպանների ուշադրութիւնը հրաւիրել այն վերին աստիճանի աջող փորձի վրա, որ այս գարնանը արվեց Ա. Ծատուրեանի՝ Ղուբայի գաւառի «Աթլուխան» կալուածի ընդարձակ պարտէզում՝ պտղատու ծառերի, մանաւանդ խնձորենու, ամենավտանգաւոր թշնամու՝ թրթուրը (яблоновая моль, hyponomeuta malinella) ոչնչացնելու համար։

Վերոյիշեալ պարտէզում խնձորի եւ տանձի ամենաընտիր տեսակի ծառեր տնկված են մօտ 15 դեսեատին տարածութեան վրա. երկար տարիների ընթացքում այդ պարտէզը գրեթէ ոչ մի արդիւնք չէր տալիս շնորհիւ այն հանգամանքի, որ դեռ եւս ծաղկատւութիւնը չը վերջացած՝ թրթուրը խիտ ոստայնով պատում էր ողջ ծառը եւ մի երկու շաբաթվայ մէջ լափում էր ամբողջ սաղարթը, որով ծառը մնում էր մերկ, իսկ պտուղները թեթեւ քամուց իսկ թափվում էին եւ յաջորդ տարվան թրթուրի զարգացման համար հարուստ հող էին պատրաստում։

Նոյնն էր եւ այս տարի, երբ մայիսի 15-ին, բարեբաղդաբար, կալուածը այցելեց ֆիլօքսերայի յանձնաժողովի գործադիր անդամ չըրջող գիւղատնտես պ. Ս. Բաշինջաղեանը. նա խորհուրդ տուեց թրթուրով վարակված ծառերը սրսկել պարիզեան կանաչ (парижская зелень) անունով յայտնի փոշուց պատրաստած հեղուկով։ Մենք սկսեցինք. դա առաջին փորձն էր, որ անում էր պ. Բաշինջաղեանը Ղուբայի գաւառում թրթուրի դէմ։ Մենք վերցրեցինք երկու զուգահեռական շարքեր—երկուսն էլ խիստ բռնված թրթուրով եւ փոշին ջրի եւ կրի որոշ խառնուրդով լուծած սիֆօնիում ապպարատի միջոցով սկսեցինք սրսկել միայն ձախ շարքը, թողնելով աջակողմեանը անսրատ, որպէս զի հետեւանքը աւելի ակնյայտնի լինի։ Սրսկված ծառերի թիւը 40-ն էր. նոյնքան եւ չը սրսկված։

Ճիշդն ասած, մենք ինքներս խիստ կասկածում էինք այս փորձի աջողութեան մասին, որովհետեւ թրթուրը գտնվում էր իր զարգացման ամենընդարձակ շրջանում։ Տերեւների մեծ մասը կերված էր, մնացածի վրա ճիճուները շարունակում էին իրանց աւերիչ գործը. ծառերը պատած էին գորշ դեղին ոստայնով, որոնց մէջ բուն էին դրել հազարաւոր ճիճուներ։

Անցաւ մի քանի օր եւ ես նկատեցի հետեւեալը—այն բոլոր ոստայններում, ուր ընկել էր հեղուկը, ճիճուները ուշաթափված եւ շըշմած էին, տեղ-տեղ նոյն իսկ սատկած, իսկ ճիճուներից նրանք, որոնք տերեւների վրա էին, անշարժացել էին տերեւների վրա, որով աւերմունքը մնացել էր անկատար։ Անցաւ մի ամիս. յունիսի 22-ին եկան կալուած նոյն պ. Բաշինջաղեանը եւ յայտնի պարտիզպան պ. Ա. Կլաուսէնը. բոլորս էլ զարմացած էինք այն տարբերութեամբ, որ նկատելի էր թրթուրի բժշկված եւ չը բժշկված ծառերի վրա։

Բժշկված ծառերի վրա չը կար այլ եւս ոչ մի թրթուր. առանց բացառութեան ամենքը սատկել էին. ծառը տուել էր նոր, թարմ, առողջ տերեւներ՝ կերուածների տեղ. պտուղը ամբողջ էր, անվնաս եւ առողջ, այն ինչ հանդիպակաց չը բժշկված շարքի խնձորենիները զուրկ էին տերեւից, ցաւալի տեսք ունէին, իսկ պտուղները բոլորը թափված էին գետին։ Տարբերութիւնը այնքան մեծ էր եւ աչքի ընկնող, որ պ. Կլաուսէնը իր հետ ունեցած լուսանկարչական գործիքով իսկոյն լուսանկարեց այդ երկու շարքի ծառերը։ Ինչ կասկած, որ մեր ուրախութիւնը մեծ էր, որովհետեւ այդ փորձը ամենաշօշափելի կերպով ցոյց էր տալիս պարիզեան կանաչի ունեցած ազդեցութիւնը թրթուրով բռնված ծառերի վրա։

Աւելորդ չէ մի քանի տեղեկութիւն այդ փրկարար փոշու, խառնուրդի եւ բժշկութեան եղանակի մասին։

Պարիզեան կանաչը մկնդեղի (МЫШЯКЪ) եւ պղնձի աղի քիմիական մի խառնուրդ է, ուր առաջինը կազմում է փոշու մէջ մօտ 58%. ծախվում է կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան պահեստում, պուդը 17 րուբլով, парижская зелень անունով։ Սրսկելու համար վերցնում են 20 վեդրօ ջուր, ածում մի բաց տակառի մէջ, դրա մէջ խառնում են կէս ֆունտ այդ փոշուց եւ շարունակ խառնում են ջուրը մինչեւ որ փոշին լուծվի. ապա մի ուրիշ ամանում ածում $1\frac{1}{2}$ ֆունտ նոր այրած եւ հանգցրած կիր, դա եւս $\frac{1}{2}$ վեդրօ ջրի մէջ լաւ լուծում եւ կրի այդ լուծվածը լցնում պարիզեան կանաչով լուծած 20 վեդրանոց տակառի մէջ եւ նորից խառնում. ապա այդ խառնուրդ հեղուկը լցնում են Վերմորելի ապպարատի մէջ եւ բարձր գցող սրսկիչով սրսկում թրթուրով վարակված ծառը. Ջուրը թափվում է տերեւների վրա. վարակում եւ թունաւորում է տերեւները, որոնց վրա նստած են թրթուրները, իսկ այս վերջինները, ուտելով սրսկված տերեւը, իրանք էլ թունաւորվում են եւ սատկում, որով փրկվում է թէ ծառը, թէ տերեւը եւ թէ պտուղները։ Ծառերը պէտք է սրսկել երկու անգամ. առաջինը, երբ գարնան սկզբին ծառը նոր տերեւաւորվել է եւ երկրորդ՝ մայիսի վերջին, երբ թրթուրը սկսում է լափել տերեւները։ Եթէ սրսկումից անմիջապէս յետոյ անձրեւ գայ եւ լուանայ սրսկած ծառը, պէտք է անձրեւից յետոյ սրսկումը նորից կրկնել։ Սրսկված պտուղները թունաւոր չեն, ուտելի եւ բոլորովին անվնաս։

Վերջացնելով նամակս, թոյլ եմ տալիս ինձ յուսալ, որ մեր պարտիզպանները չեն զլանայ օգտվել այս փորձից եւ բժշկութեան եղանակից, որով փրկած կը լինեն իրանց պարտէզը թրթուրի պէս վտանգաւոր թշնամու աւերմունքից։

Գիւղատնտես Ա. Աթանասեան

զովուրդը իր ազատ համաձայնութեամբ. եկեղեցու երէցփոխը միայն կատարում է այդ վճիռը եւ հաւաքում է այն, ինչ ընդհանուր համաձայնութեամբ, բարեխղճօրէն նշանակված է իւրաքանչիւրիցս: Իսկ եթէ ժողովուրդը, իր համաձայնութիւնը տալուց յետոյ, այնքան անբարեխիղճ կը լինի, որ կուրանայ իր խօսքը եւ կասէ «Ես հայ եկեղեցիին չեմ պատկանիր», այն ժամանակ եկեղեցու վարչութիւնը կը պատէ ժողովրդի համախօսականը, դարձեալ հին կարգը կը վերականգնէ եւ երբ կը տեսնէ քահանայ ու ծխական միմեանց գզգզելիս մի քանի փարայի համար, կասէ «Արժանի էք միմեանց»: Բայց մենք չենք կարծում թէ բանը այդ տեղին հասնէ. այդ տեսակ վախեր առեղծողը այնքան մեր իրականութիւնը չէ, որքան կ. Պօլսի հրապարակախօսների տապալեկական աւանդապահութիւնը...

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

I

«Դիօզինէս, յոյն փիլիսոփայ». Թարգմ. Սեդ. Մնջոյեան, 119 եր., գինը 25 կ., Ալէքսանդրապոլ, 1900 թ.:

Գ. Մնջոյեան սովորական հայ թարգմանիչներից է, այսինքն հայերէն չը գիտէ:

Գ. Մնջոյեան հայերէնում այն աստիճան բոբիկ է, որ գրում է «յանձնատուր լինել» (եր. 7, 13, 30), «յանձալի կրքեր», «բարօրութիւն անել մարդկանց», «վեհագոյն բարութիւն» (высшее благо), «խելքն ու բանականութիւնը խառնվել են» (умъ за разумъ зашелъ), «ազքատութիւնը ինքնուղոյց է», «Նա հոգեպէս չէր ընկնում (онъ не падалъ духомъ), «կըռծում եմ չարիքին», «ճաշել չաղ, չաղ կերակուրներ», «զարձրին հաւը եւ լողացին ծովի երեսին», «քեզ պիտուայող աղջիկ», «ոչ ոք հրթէին (հրդեհը) չի անուանի բարիք», «կատաղի փողեր» (шальныя деньги), «մի երիտասարդ... քսուած գոյներով, հիւսուած մազերով... կատարեալ մի կարմիր օրիորդ», «խնդրում էր դատաւորներին, որ խղճալ եւ ցոյց տալ իրանց արդարասիրութիւնը», «Կրետ» (Կրետէ) եւ այլն:

Բացի հայերէնից էլի շատ բան չը գիտէ պ. Մնջոյեան:

Նա չը գիտէ, օր., որ ոչ մի լեզւում չէ կարելի գրել «կրքերը խանգարում է» (եր. 8), «փողը, որոնք» (եր. 92), «իրանից փող չի վերցնում, ասելով որ նոքա...» (116), «կը լսեն թուք եւ զանակոծութիւն», «Իցեսիային (?) բանտարկեցին, որտեղ եւ մնաւ» եւ այլն:

Գրքի սրբագրիչը պակաս չէ թարգմանչից. ամեն գրքի մէջ չէք կարող գտնել այնպիսի հրաշալի վրիպակներ, ինչպէս «հրթէ», «քէֆտ», (նրանք) «դատէն», «պահէն», «անյարգանք», «յաջախ», «սիրում էին նա նրան», եւ այնպիսի տողադարձութիւն, ինչպէս՝ «ին-քն», «առաջն», «խօսքե-րն»:

Գրքի բովանդակութեան մասին չենք խօսում, որովհետեւ այդպիսի լեզւով գրված գրքեր չը պէտք է կարդացվեն:

II

«Գաղթականի մը համառօտ կարծիքները». Ենովք Տէր-Արիստակէսեան, 44 եր., գինը 50 կ., Մօսկվա, 1900 թ.:

«Գաղթականի մը համառօտ կարծիքները» (որոնց գինը, ի դէպ ասել, ամենեւին «համառօտ» չէ) անգրագիտութիւն «հատող» (ինչպէս ասում են թիւրքահայերը) մի գրքոյկ է:

Թիւրքահայ գաղթականները մեր հիւրերն են եւ թշուառ մարդիկ: Մենք պարտական ենք որոշ պատկառանք զգալ դէպի նրանց դրութիւնը: Բայց ամեն բանի չափ կայ: Ոչ հիւրը, ոչ թշուառը առանձին արտօնութիւն չունեն ամբարտաւան լինելու: Իսկ պ. Տէր-Արիստակէսեան վերին աստիճանի ամբարտաւան է:

Չը նայելով իր խորին տգիտութեան, չը նայելով նրան, որ ամենատարրական տեղեկութիւններ չունի այն պայմանների մասին, որոնց մէջ ապրում են ռուսահայերը, նա արձակ համարձակ քննադատում է ամենքին, վճռում է բոլոր հարցերը, խորհուրդներ է տալիս աջ ու ձախ:

Ա՛յ թէ տիպեր են պատահում մեր հայերի մէջ: Տ. Ց.

—

Նոր ստացված գրքեր. 1) «Էգմոնտ», ողբ. հինգ գործողութեամբ, Վ. Ֆ. Գէօթէի, թարգմ. գերմ. բնագրից Հմայեակ Մաժինեան, 123 եր., գինը 50 կ. կամ 1 ֆր. 25 ս., Թիֆլիս, 1900. 2) «Դասագիրք կրօնի». երկրորդ գրքոյկի առաջին մասը. հին ուխտի սուրբ պատմութիւններ. կազմ. Եզնիկ ա. քահ. Երզնկեանց, 109 եր. գինը 30 կ., Թիֆլիս, 1900. 3) «Арекназанъ или Заколдованный міръ», сказка, соч. Г. Аганянца, пер. съ арм. Р. М. Амировъ, 61 стр. ц. 20 к., Баку, 1900. 4) «Къ событіямъ въ Китаѣ», Кн. Эсперъ Ухтомскій, 87 стр., С.-Петербургъ, 1900. 5) «Die Bedeutung der Jahrmärkte in der Gegenwart», (Inaugural-Dissertation), Paul Kara-Murza, 75 s. Breslau, 1900.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

—

Յուլիսի 31-ին

Մեր հասարակութիւնը, եթէ գիտում էր, տեսաւ, որ Գրիգոր Ջանշեանի մահվան բօթը արձագանք գտնելով նոյն իսկ այնպիսի խուլ եւ կորած ու մոլորած տեղերում, ինչպէս, օրինակ, Կաղզվանում, Նոր-Բայազէտում եւ այլն, աններելի անտարբերութեամբ ու լռութեամբ ընդունվեց Բագւում, որտեղ ամենքից շատ կան նրա ընկերներից, ծանօթներից, վերջապէս բազմաթիւ երդուեալ հաւատարմատարներ, à la Bacou հասարակական ինքնակոչ գործիչներ եւ այլն: Եւ զարմանալի էլ չէ. միթէ Բագուն կը համարձակվէր յարգել այն մարդու յիշատակը, որը անմտաբար այնպիսի մոլի եւ կատաղի պաշտպան էր արդարութեան, չիտակութեան, թշուառութեան, այն մարդու, որը ցածրութիւն չէր համարում թշուառութեան ծովի անվերջ արցունքները ցամաքացնող մի կտոր սպունգ լինել: Բագուն իր դրօշակի վրա վաղուց է յայտարարել իր ինչ լինելը, դա պատկառանքը կորցնելն է՝ կլուբներում ու սալոններում, հասարակութեան մէջ տեղ բռնելու համար... Երբ այստեղ էր հանգուցեալը, քանի քանիսները քծնում էին նրա շուրջը, սեփական կառքերով պըտըտեցնում, ճոխ ճաշեր առաջարկում եւ այլն—միմիայն նրա համար, որ նրա կենդանի խօսքը չողոքորթում էր այդ մսակոյտերի ինքնասիրութիւնը: Չը կայ նա այլ եւս. ինչ էլ անեն, նա չէ տեսնելու...

Եւ ո՞վ, հարցնում ենք, այսպիսի տենդային արդիւնաւոր գործունէութեան մէջ ժամանակ կունենար գէթ մի հոգեհանգստով յարգել անփոխարինելի մարդու յիշատակը. պարզ է, որ ոչ ոք...

Լիայոյս ենք, որ մեր քայլը, առաջիկայ կիրակի, օգոստոսի 6-ին հոգեհանգիստ կատարել տալը—անհամեստութիւն չեն համարի:

Ռ. Ցովհանջանեան

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

Յուլիսի 27-ին

Եթէ Կովկասում կայ մի անկիւն, ուր իւրաքանչիւր լուսաւոր գաղափար մեծ դժուարութիւններով է տարածվում, այդ անկիւնը Շուշին կարելի է համարել: Շուշին իր վերջին ընտրութիւններով եւ մի քանի հասարակական գործերի ընթացքով ապացուցեց, որ դեռ եւս շատ հեռու է քիչ թէ շատ կրթված քաղաք կոչվելուց:

Մինչդեռ ուրիշ քաղաքներում ընտրութիւնները այնքան հասկանալի են դարձել, որ կապիտալն ու խնամիութիւնը երկրորդական դերեր են կատարում, մեզ մօտ ընդհանրապէս առաջնակարգ ընտրելիներ համարվում են նրանք, որոնք փայլում են գրպանի հարստութեամբ, միաժամանակ եւ մտաւոր անանկութեամբ: Ապացոյց՝ թեմական դպրոցի հոգաբարձական ընտրութիւնը. այն մարդիկ, որոնք անցեալ տարի նշանակվել էին հոգաբարձու մի վարդապետի կողմից եւ որոնք խեղճ դպրոցը իր անկման ծայրն էին հասցրել, այսօր հասարակութիւնից ընտրվում են հոգաբարձուներ. մի հասարակութիւն, որ ոչխարային բնազդմամբ հետեւում է մի մարդու թելադրածին ու կորստեան մատնում մի ամբողջ հիմնարկութիւն, միթէ արժանի չէ խուարամիտ կոչվելու: Սակայն յանցանքը կրկնապատկվում է, երբ գործվում է գիտակցաբար: Հասարակութեան իւրաքանչիւր անդամը շատ լաւ գիտէր դպրոցի թշուառութեան պատճառները եւ ըստ երեւոյթին հակառակ էր անցեալ կազմին. սակայն այդ նոյն հասարակութիւնը վերընտրում է նոյն նշանակովի հոգաբարձուներին միայն նրա համար, որպէս զի չը վիրաւորեն մի քանի տխրահռչակ գործիչներին եւ Ղարաբաղի պատուհաս աստուածաբանին. տգիտութեան արդիւնք համարենք այս, թէ դառն հեգնութիւն մի սուրբ հիմնարկութեան վրա... Դրանցից եւ ոչ մէկը չէ արդարացնում հասարակութեան տգեղ վարմունքը:

Վեհափառ Կաթողիկոսը բարւոք էր համարել կօնդակով արձակել ուսուցչական կազմը իր տեսչով. սակայն նոր պաշտօնի կոչված հոգաբարձուները դեռ եւս չը հաստատված՝ վճռել են հրաւիրել նախկին վարդապետ տեսչին, եթէ հնարաւոր է, իսկ եթէ չէ՝ նրա կանդիդատներից մէկին, որոնցով այնքան առատ է Էջմիածինը եւ որոնց մասին ասված է. «Ցետինք չարք քան զառաջինն», իսկ ուսուցչական խումբը թողնել անփոփոխ: Կանցնի մի քանի օր եւ խեղճ դպրոցը դարձեալ հասարակութեան անտարբերութեան շնորհիւ մատնված կը լինի այն հացկատակների խմբի չահագործութեան, որոնք անցեալ տարիները իրանց փողոցային հայհոյանքներով, իրար հասցրած ապտակներով, ինտրիգներով ու ստոր գործերով յայտնի էին Շուշու տգէտ հասարակութեանը: Հացկատակ ենք անուանում այդ խմբերին, որովհետեւ իրանց գրպանը բարձր են դասում քան դպրոցի շահերը, ապա թէ ոչ՝ նրանք, տեսնելով իրանց անընդունակութիւնը, վաղուց պէտք է հրաժարված լինէին:

Սուրէն

ՆԱՄԱԿ ՋԻՎԱՆՇԻՐԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Գիւլ-Եաթաղ գիւղ, յուլիսի 23-ին

Ականատես եմ եղել հետեւեալ եղելութեան, որի նմանը կեանքումս ո՛չ տեսած եմ, ո՛չ լսած. նոյն իսկ հարիւրամեայ ծերերը վկայում են, որ չեն տեսած այսպիսի մի սոսկալի դէպք:

Յուլիսի 21-ն էր, առաւօտեան ժամի 7-ը. գոռում, գոչում, թնդիւն, որոտում. սեւ ամպերի կոյտերը առաջ են գալիս: Դադարեց որոտումը եւ սկսեց տեղալ այնպիսի յորդ անձրեւ, որ կարծես երկնքից կուժով են ջուր թափում. բոլորովին նման էր արեւադարձային անձրեւներին: Այնպիսի հեղեղ էր գոյացած գիւղի փողոցներում, որ մարդիկ իրար տուն գնալ անկարող էին. իսկ գիւղի փոքրիկ գետակները այնպէս յորդացան, որ իրանց ափերից դուրս գալով քշեցին տարան իրանց հովիտներում գտնված բազմաթիւ այգիներ, պտղատու ծառեր, պարտէզներ, հովիտներում արածող բազմաթիւ եզներ, կովեր ու գոմէշներ: Գետերը կործանել են նաեւ հինգ ջրաղաց, խեղդելով ջրաղացպաններին:

Գիւլ-Եաթաղի բազմաթիւ խաղողի եւ թթի այգիները այնպէս են աւազով ծածկվել, որ կարծես թէ ամայի լինեն. բացի դրանից, անձրեւից գիւղում կործանվել է մի տուն, որ սպանել է իր տակ հինգ անասուն եւ մի մարդ:

Ամեն կողմից հարայ—հրոցի ձայներ էին գալիս. իւրաքանչիւր գիւղացի դառն կերպով լալիս էր իր վնասների համար. մարդ չը կայ, որին վնաս չը լինի հասած. ամբողջ գիւղի վնասը կարելի է հաշուել մինչեւ 100,000 րուբլի:

Մինչեւ օրս էլ անձրեւները չեն դադարում: Եզանակները սաստիկ անձրեւային լինելու պատճառով, մինչեւ այսօր չեն վերջացրել հունձը. անձրեւը ժամանակ չէ տալիս, որ գոնէ հնձածը կալսեն, որով կարողանան ապրել: Այժմ հացի կատարեալ պակասութիւն է տիրում բոլոր շրջակայ գիւղերում. եթէ այսպէս շարունակվի, իմացած եղէք, որ սով է: Անձրեւներն ու գետերը կտրել են բոլոր ճանապարհների հաղորդակցութիւնները:

Մեր գետերը, դէպի արեւելք հոսելով, միանում են միմեանց հետ եւ անցնում են Մաֆրաւանդ եւ Ղարափրում թուրք աւանների մօտով: Այդտեղից էլ ջուրը խլել տարել է 25 տուն: Այսպէս, մի սոսկալի տեսարան է ներկայացնում մեր գիւղի հովիտը: Խեղճ գիւղացին կուրծքը ծեծելով դիմում է Աստուծուն: Ցարգելի ընթերցող, երեւակայեցէք, թէ ինչ օրի մէջ է այն աղքատ գիւղը, որին այդքան ահագին վնաս է հասել:

Վ. Տէր-Սահակեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, օգոստոսի 2-ին

Զուր չէի ես գուշակել անցեալ անգամ, որ ինչ-որ անյայտ Արշակ Ղազարեանց անպատճառ կը մտնէ «Մուրճի» կլասիկների շարքը: «Տարազի» վերջին համարում ինքը Աւետիս Արասխանեանց դուրս բերեց խարդախութիւնները հերոսութիւն դարձրած այդ «մատաղ սերունդը» ինձ դէմ: Երկու Այաքսների այդ դաշնակցութիւնը այսպէս էր բաժանել իր յարձակողական ծրագիրը. ինքը, «մեծ» Աւետիս Արասխանեանցը անուանում է ինձ միստիֆիկատոր, իսկ փոքրիկ Ղազարեանցին թողնում է ինձ «ուրացող» անուանելու հաճոյքը:

Ես անցեալ անգամ ցոյց տուի թէ Արասխանեանցի դպրոցի փոքրաւորը ինչպէս էր անբարոյական արարքներով բարոյականութեան մասին խօսում: Այժմ տեսէք թէ նոյն դպրոցի մեծաւորը ինչպէս է միստիֆիկացիայի միջոցով միստիֆիկատորներ գտնում:

Անցեալ տարի իմ եւ Արասխանեանցի մէջ բանակռիւ էր սկսվել Վանի կրօնափոխութիւնների առիթով. վերջին անգամ ես, բռնելով իմ անաղնիւ հակառակորդի մի շարք ստոր ու անվայել արարքները, ասացի, որ իմ կողմից այսուհետեւ ստորութիւն կը համարեմ պատասխանել նրան, այսինքն անձնական բանակռիւներ մղել: Եւ այդպէս էլ անում էի: Բերեմ հէնց մի հատ թարմ օրինակ: Մի քանի շաբաթ առաջ Արասխանեանց նոյն «Տարազում» ասաց թէ Հրատարակչական ընկերութիւնը անցեալ տարի հեղինակներին եւ թարգմանիչներին շատ վարձ է տուել, երեւի, այն պատճառով, որ խմբագրական մասնաժողովի անդամների (եւ յականէ յանուանէ յիշատակվածը, ինչ ասել կուզի, միմիայն ես էի) աշխատութիւններն էլ են ընդունվում: Կեղտոտ ակնարկ: Բայց ես չը պատասխանեցի, թէեւ բաւական էր հէնց այն ասել, որ եթէ մի հատ անուն, մի արտօնական վկայական կարելի է ծախել տասնեակ հազարներով, այն էլ չեյլօկեան տոկոսային ամբողջ սիստեմի գործադրութեամբ, ինչո՞ւ ես իրաւունք չունէի մի համեստ վարձատրութիւն ստանալ իմ մի գործի համար, որի վրա աշխատել եմ մօտ վեց ամիս:

Եւ այսպէս մի շարք դէպքերում ես լուռ եմ մնացել, որովհետեւ արժան չէի համարում պատասխանել: Բայց իմ անցեալ նամակում ասած այն խօսքերից, թէ Արասխանեանցին ես չեմ պատասխանում, «մեծ» մարդը իր միկրօսկոպիական լօգիկայով այն եզրակացութիւնն է հանել թէ ես ասում եմ, որ «Մամուլ» վերնագրով յօդուածները «Մշակի» մէջ ես չեմ գրում: Ասենք որ Արասխանեանցի փէշակը միշտ հէնց այդ է եղել—ոստիկանական հետաքօտութիւններ կատարել թէ ով է գրել այս կամ այն յօդուածը, ով է թագնված այս կամ այն պսեվդօնիմի տակ—արարքներ, որոնք միայն ապականված մամուլին են յատուկ ամեն տեղ: Բայց լրագրական էթիկան եթէ պարտաւորական չէ Արասխանեանցի համար, այդ չէ նշանակում թէ նա գոյութիւն էլ չունի: «Մամուլ» վերնագրով յօդուածները անստորագիր են, հետեւաբար նրանց մասին խօսք չէ եղել եւ ինձ համար հարկ էլ չը կար ասելու թէ նրանք իմը չեն, քանի որ ընթերցող հասարակութեան յայտնի չէ թէ նրանք իմն են: Որքան էլ Արասխանեանցի հետախուզական բիւրօն հարուստ լինի Լըկօկներով, բայց իւրաքանչիւր օրինաւոր հասարակութիւն գիտէ թէ ինչ է խմբագրութիւնը, թէ լրագրի մէջ ինչ տեսակ յօդուածներ եւ բաժիններ են լինում: Թող միայն Արասխանեանցը թքէ գրական էթիկայի օրէնքների վրա. դրա համար էլ նա Արասխանեանց է:

Բայց կայ մի հանգամանք, որ հարկադրում է ինձ, չը խախտելով հանդերձ գրական ազնւութեան եւ վայելչութեան կարգերը, խօսել պարզ: Արասխանեանց, խորասուզվելով իր աննորմալ երեւակայութեան մէջ, մի ահագին գիւտ արածի նման է իրան ցոյց տալիս եւ պարտք է համարում նախազգուշացնել հասարակութիւնը. ասում է թէ ես յետին միտք ունեմ եւ այլն: Պիւթիական պատգամախօսի այս զառանցանքները ինձ մասամբ հասկանալի են եւ ահա ես էլ յայտնում եմ հրապարակով, որ չարաչար սխալվում է Արասխանեանց, կարծելով թէ ես երբ եւ իցէ եւ ուր էլ լինի կը փոխեմ իմ վերաբերմունքը դէպի նրան: Վերցնենք նոյն իսկ ծայրայեղ մի դէպք: Դնենք թէ լինում է մի ժամանակ, երբ «Մուրճը», ինչ գնով էլ լինի, ազատվում է իր այժմեան անշնորհք խմբագրից եւ անցնում է այնպիսի մարդկանց ձեռքը, որոնք հրաժարվելով հրաժարվում են Արասխանեանցի հետ որ եւ է համերաշխութիւն ունենալուց: Դնենք թէ այդ անձինք ինձ առաջարկում են աշխատակցել. ինչ կանեմ ես: Նախ քան պատասխան տալը ես ինձ համար պարտք կը համարեմ տեղեկանալ թէ արդեօք այդ ամբողջ նոր խմբագրութիւնը (առանց բացառութեան) ճիշդ այնպէս է նայում Արասխանեանցին, ինչպէս ես, եւ այնուհետեւ միայն կը վճռեմ անելիքս. Sapienti sat!...

Ի՞նչ կարող եմ ասել երկրորդ Այաքսին: Խեղճ երեխայ: Փոխանակ կարմրելու իր արարքից, նա անխօս գրաշարի վզին է գցել իր գործած խարդախութիւնը եւ այնքան ողորմելի է, որ չը գիտէ թէ գրաշարը կարող էր մի տեղ սխալվել եւ ոչ թէ երկու տեղ, մի եւ նոյն երեսի վրա: Ես ասել եմ, որ փողոցային միջոցները կրծքին սեղմած «մատաղ սերունդին» ես չեմ պատասխանի, եւ այդպէս անելու շատ հիմքեր ունէի, որովհետեւ բացի իմ յիշած փաստից կան եւ ուրիշ խարդախութիւններ եւ աղաւաղումներ, որոնք, ի հարկէ, «մեծ» Արասխանեանցի օրհնութեամբ են կատարվել: Դատարկ կարասի պէս կրկնելով Արասխանեանցի հայհոյանքները ինձ դէմ, այդ գրական մանուկը այս անգամ աւելի յանդուգն է դարձել: Ցաւալի երեւոյթ. դուք ասում էք մէկին թէ չէ կարելի անբարոյականութիւններ անել յանուն բարոյականութեան, դուք ասում էք թէ չէք պատասխանում նրա ասածին ըստ էութեան եւ միայն անբարոյական փաստն էք արձանագրում, իսկ ձեզ մանկական ստահակութեամբ կանչում են. «Ուրացաք, ուրացաք»... Որքա՜ն զզուելի է աներեսութիւնը մանուանց «մատաղ սերունդի» մէջ...

Ի վերջոյ երկու խօսք յատկապէս «Մշակի» ընթերցողների համար: Ես պարտք եմ համարում ներողութիւն խնդրել նրանցից, որ հարկադրված եմ, հակառակ իմ ցանկութեան, զբաղեցնել նրանց միտքը իմ անազնիւ հակառակորդների քաջագործութիւններով: Ես երկար տարիներից ի վեր աշխատել եմ գրական մի համեստ մշակի դերում իմ ոյժերի ներածին չափ

ծառայել մեր հասարակութեան։ Այն ժամանակից, երբ ես մտայ «Մշակի» խմբագրատունը, մի շարք մարդիկ սկսեցին ամեն տեսակ լիրբ հայհոյանքներ թափել ինձ վրա։ Վերջին չորս տարիների ընթացքում կարծեմ այլ եւս կեղտ ու ցեխ չէ մնացել, որի մէջ չը թաթախէին իմ անունը։ Բանը այն տեղին հասաւ, որ նոյն իսկ Տիգրան Նազարեանը—օ՜, աստուածներ—յայտնեց թէ ինքը ուղղել եւ սրբագրել է իմ գրուածքները։ Պատասխանել այդ բոլորին անհնարին էր եւ զզուելի. լռութիւնը, ինչպէս գիտէք, այն միակ առաւելութիւնն ունի, որ նրան պատասխանի չեն արժանացնում։ Եւ գիտէք ինչ է պատճառը, որ ինձ այդքան հայհոյում են։ Այն, ընթերցող, որ ես չեմ ընդունել թէ Տիգրան Նազարեանցները, Արասխանեանցները եւ նրանց նմանները մեծ մարդիկ են, խոշոր տաղանդներ եւ հանճարներ են, որ մենք, հասարակ մահկանացուներս, պարտաւոր ենք այժմից իսկ անմահութեան արձաններ կանգնեցնել այդ թզուկներին։ Եւ վիրաւորված «հայկական մեծութիւնները», ի հարկէ, ինձ չէին խնայի։ Բայց մի՞թէ հայհոյանքներով եւ ստորութիւններով կարելի է մեծութիւն հաստատել։ Թողնենք, ընթերցող, այդ մեռելներին թաղել մեռելներ, իսկ մենք աշխատենք, որքան կարող ենք, ծառայել հասարակական գործին։

Լէօ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պետերբուրգի համալսարանում ուսանողների ընդունելութիւնը սահմանափակված է միայն իրաւաբանական եւ մաթեմատիկական բաժանմունքներում, որոնցից իւրաքանչիւրում, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի կարգադրութեան համաձայն, կընդունվեն 400 հոգի։ Ինչ վերաբերում է պատմալեզուաբանական եւ արեւելեան լեզուների բաժիններին, ի նկատ առնելով, որ այդ բաժինները մտնել ցանկացողների թիւը սակաւ է, ընդունելութիւնն այնտեղ չէ սահմանափակված։ Բարձրագոյն թոյլտուութեամբ՝ արեւելեան լեզուների բաժինը կարող են մտնել եւ ռուսաց հոգեւոր դպրոցներում աւարտածները, որոնք առաջին կարգի վկայական ունեն, սակայն, առանց իրաւունք ունենալու տեղափոխվել համալսարանի միւս բաժինները։

—

Երէկ, օգոստոսի 3-ին, Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան անդամները, հրաւիրված ձայնաւորների եւ մասնագէտների հետ միասին, գնացին Նատախտարի՝ այնտեղի աղբիւրները քննելու համար, որոնք արդէն մաքրված եւ կարգի են բերված։ Ինչպէս յայտնի է, մտադրութիւն կայ Նատախտարիի աղբիւրները բերել քաղաք։

—

«Մշակի» երէկվայ համարում, Երեւանից հաղորդած լուրի մէջ, մտել է մի տպագրական սխալ։ Գրիգոր Ջանշեանի անունով ստիպենդիա հիմնելու համար հաւաքված է այնտեղ ոչ թէ 100, այլ 1000 րուբլի։

—

«Кавказъ» լրագիրը հաղորդում է, թէ Անդրկովկասեան երկաթուղու գլխաւոր արհեստանոցներում եւ դէպօներում աշխատանքները դադարել են ինչ որ տարաձայնութիւններ ծագելու պատճառով։

—

ԿԱՂԶՈՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Ամբողջ մի ամիս է, որ տեղիս հասարակութեան զբաղեցնում էր «դեպուտատ» եւ տանուտէր ընտրելու հարցը։ Առաջին ժողովը, որ կայացաւ յունիսի 11-ին, բազմամարդ էր, եւ երբ ժողովականները սպասում էին, որ ընտրութիւնը կը կատարվի սովորականի պէս մի քանի անձնաւորութիւնների անմիջապէս քուէարկելով։ Սակայն այդպէս չեղաւ, եւ ժողովականներին առաջարկվեց նախ՝ ընտրել 30 հոգի ձայնաւորներ, որոնք մի շաբաթից յետոյ պէտք է կատարէին ընտրութիւն։ 30 հոգու ընտրութիւնը կատարվեց այդ օրը, իւրաքանչիւր մարդ իր սեփական ազգականներից մէկին ձայն տալով։ Այդ տեսակ խնամիական ընտրութեան դէմ բողոքեցին երիտասարդները եւ առաջարկեցին, որ ընտրութիւնը կատարվի սովորականի պէս, որպէս զի ամեն մի անհատ իր ձայնը ազատ տայ իր ցանկացածին. սակայն, ժողովականներից շատերը նոյնպէս հակառակ լինելով երիտասարդներին՝ չընդունվեց նրանց առաջարկութիւնը եւ 30 ձայնաւորների ընտրութիւնը կատարվեց։ Այդ տեսակ ընտրութիւնը, գիւղական տգէտ ժողովրդի մէջ, լաւ հետեւանք չէր կարող ունենալ, մանաւանդ որ երկար ժամանակամիջոց տալով ընտրված ձայնաւորներին՝ օղին ու մածունը մեծ դեր խաղացին ընտրութեան գործում։ Եւ ահա այդ նպաստող հանգամանքների շնորհիւ մի քանի անպէտք, գործի անընդունակ մարդիկ, որոնք միայն փառասիրութեան եւ իրանց ստոր նպատակները առաջ տանելու համար ցանկանում են գործի մէջ մտնել, ամեն տեսակ անպատուաբեր միջոցներ ձեռք առնելով ընտրվեցին։ Ընտրվածները—թէ դեպուտատը եւ թէ տանուտէրը—բոլորովին անգրագէտ են»։

—

ԲԱԹՈՒՄԻՑ մեզ գրում են. «Առաջիկայ հոկտեմբերից Բաթումում բացվելու են երկու նոր միջնակարգ դպրոցներ՝—իգական գիմնազիա եւ րէալական դպրոց։ Իգական գիմնազիան կունենայ այս տարի միայն չորս դասարան (I—IV)։ Մնացած դասարանները աստիճանաբար կը բացվեն տարէց տարի։ Գիմնազիան առ այժմ պատրաստական դասարաններ չի ունենայ՝ նիւթական միջոցների պակասութեան պատճառով։ Սակայն այդ դասարանների բացակայութիւնն այնքան էլ զգալի չէ կարող լինել, քանի որ այդ պակասը կը լրացնի տեղիս քաղաքային իգական ուսումնարանը։ Ինչ վերաբերում է րէալական դպրոցին, որոշված է տեղիս արական գիմնազիայի դասարաններին կից բանալ զուգընթաց բաժանմունքներ՝ րէալականի ծրագրով։ Դրա համար քաղաքը պէտք է տարեկան 6,000 ր. նպաստ տայ գիմնազիային։ Հասկանալի է, թէ որքան կուրախացնէ նոր ուսումնարանների բացումը շատ ծնողներին, որոնք ստիպված էին մինչեւ այժմ իրանց երեխաներին ուղարկել Թիֆլիս, Քութայիս, կամ ուրիշ քաղաքներ, իսկ երբեմն նոյն իսկ առանց ուսման թողնել։ Ուսումնարանների թիւը, Բաթումում տարէց տարի աւելանում է։ Բացի միջնակարգ դպրոցներից կան նաեւ մի շարք ուրիշ ուսումնարաններ՝ արական եւ իգական քաղաքային դպրոցներ, արհեստաւորների, վրաց, յունաց դպրոցներ եւ եկեղեցական-ծխական ուսումնարաններ։ Այդպիսով Բաթումի ազգաբնակութեան մեծ մասը կարող է կրթութիւն տալ իր զաւակներին։ Դժուար է միայն հայ չքաւորների դրութիւնը, որոնք միջոց չունեն երեխաներին տալու գիմնազիա կամ քաղաքային դպրոց։ Տուժում են մանաւանդ թիւրքահայերը։ Ռուսահայերի երեխաները, բաւական տեղեակ լինելով ռուսերէն լեզուին, կարողանում են երբեմն մի կերպ մտնել մի որ եւ է դպրոց, իսկ թիւրքահայերի երեխաները այդ կողմից մեծ դժուարութիւն են զգում։ Կիրակնօրեայ դպրոցն է միայն, որ քիչ թէ շատ լրացնում է այդ պակասը։ Վրացիք ունեն այստեղ կիրակնօրեայ ուսումնարան, ուր, բացի կիրակի օրերից, զբաղվում են նաեւ շաբաթը երեք անգամ երեկոները։ Ուսումնարան յաճախողների մէջ կան նաեւ մօտ 25 հայեր, 10—17 տարեկան հասակի։ Զբաղվում են գլխաւորապէս թւաբանութեամբ եւ ռուսերէնով։ Դրանցից մի քանիսը բանում են գործարաններում։ Թէ ինչքան մեծ է դրանց մէջ սովորելու կարիքը, ցոյց է տալիս այն, որ զբաղվելով օրեկան մօտ 12 ժամ գործարաններում, դրանք մեծ եռանդով յաճախում են դասերը եւ կարճ միջոցում զարմանալի առաջադիմութիւն են ցոյց տալիս»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՉԻՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

—

«Daily Mail»-ին հաղորդում են Շանգհայից, թէ բացի ցունգ-լի-եամէնի երկու բարձրաստիճան պաշտօնեաներից՝ Պեկինում մահվան պատժի են ենթարկված եւ այլ հինգ պաշտօնեաներ՝ նոյնպէս բարձր դիրք ունեցող ծառայողներից։ Այդ լրագրի թղթակիցը հաւատացնում է, թէ արձակված է գաղտնի հրաման՝ գլխատելու նահանգապետ Շէնգին եւ Խանկոուի ու Նանկինի փոխարքաներին։ Այս տեղեկութիւնները հաստատվում են եւ ուրիշ աղբիւրներից եւ բացատրում են այն հանգամանքը, որ Շէնգ եւ Լի-Խունգ-Չանգ վերջին ժամանակ խիստ յուզված դրութեան մէջ են գտնվում։ Ինչպէս հաղորդում են «Morning Post»-ին Վաշինգտոնից.

«Լի-Խունգ-Չանգ, դատախազի դեր յանձն առնելով Լիպինեանի վերաբերմամբ, արեց վաղուց մտածված քայլը. նա սպասում է միայն յարմար րոպէի, որ դաւաճանէ մանջուրական թագաւորող տանը եւ առաջարկէ իր թեկնածութիւնը՝ չինական գահը ձեռք բերելու համար։ Դրանով է բացատրվում նոյնպէս Լի-Խունգ-Չանգի ցանկութիւնը մնալու Շանգհայում՝ հակառակ Պեկինից ստացված հրամաններին։ Լի սպասում է չինական զօրքերի պարտութեանը, արքունիքի փախուստին մայրաքաղաքից եւ օտարերկրացիների վրէժխնդրութեանը՝ դեսպանների վրա բռնութիւններ գործ դնելու համար, որպէս զի անցնէ իրան անձնանուէր չինացիների գլուխը եւ դուրս անէ մանջուր եկուորներին։ Հարաւային Չինաստանի փոխարքաները, որոնց օգնութիւնը առանձնապէս կարեւոր է նրա համար, որովհետեւ նրանց ձեռքումն են գլխաւորապէս պետութեան նիւթական միջոցները, համաձայնութիւն են տուել արդէն այդ նախագծին։ Լիի կողմն են նոյնպէս Վաշինգտոնի, Լօնդօնի, Բերլինի, Պարիզի եւ Պետերբուրգի չինական դեսպանները, որովհետեւ ոչ ոք նրանցից չի համարձակվի վերադառնալ հայրենիք, քանի որ կառավարութեան ղեկը մանջուրական թագաւորող տան ձեռքին է։ Լօնդօնի եւ Վաշինգտոնի դեսպանները՝ երկուսն էլ Լի-Խունգ-Չանգի հովանաւորեալները՝ իբր թէ արդէն հարցրել են անգլիական եւ Միացեալ-Նահանգների կառավարութիւնների կարծիքն այդ մասին եւ երկուսն էլ տեղեկացրել են Լի-Խունգ-Չանգին, թէ ոչ մէկը այդ կառավարութիւններից չի պաշտպանի մանջուրական տունը. ընդհակառակը, պէտք է սպասել, որ եթէ պետութիւններից որ եւ է մէկը պաշտպան հանդիսանայ մանջուրներին, այն ժամանակ կը կայանայ անգլօ-ամերիկական համաձայնութիւն՝ կործանելու անշուշտ մանջուրական հարստութիւնը, որ չունի ոչ մի վարչական ընդունակութիւն»։

Բերլինից հեռագրում են «Рус. Вѣд.» լրագրին. «Եթէ Վաշինգտոնից ստացված տեղեկութիւնը Եանձունի առման մասին հաստատվի, դա նշանակում է, թէ դաշնակիցները տիրել են մի շատ նշանաւոր ռազմական կէտի, որ մեծ աջողութիւն պէտք է համարել միացեալ զօրքերի համար։ Եանձուն գտնվում է Տեանձինի հիւսիսակողմում, 20 կիլոմետր նրանից հեռու։ Բայց եւ այնպէս, չը նայելով արշաւանքի աջող սկզբնաւորութեանը, զինւորական գործին հմուտ անձինք անձնատուր չեն լինում քաղցր երազների այն մասին, թէ այդ արշաւանքը կարող է մի քանի օրում հասնել իր նպատակին։ Չինական զօրքերը յետ նահանջեցին օրինակելի կարգապահութեամբ։ Թէպէտեւ երկու հակառակորդների զինւորական ոյժերը մօտաւորապէս հաւասար են, այնու ամենայնիւ բոլոր տեղեկութիւնները միաբան վկայում են, որ չինացիները գործում են զարմանալի տոկունութեամբ։

«Պէյձեանի մօտ տեղի ունեցած կռւի կորուստները երկու կողմից եւս մեծ են. չինական ամրութիւնները, խրամատներն ու պաշտպանողական հողաթմբերը կառուցված էին այժմեան զինւորական արուեստի բոլոր կանոններով։ Անգլիական թղթակիցները համեմատում են չինացիների յամառութիւնը բօէրների յամառութեան հետ։ Ամբողջ տարածութիւնը, որով պէտք է անցնեն դաշնակիցները, ծածկված է ճահիճներով, բայց եւ այնպէս նրանք մտածում են առաջ գնալ, հակառակ դէպքում նրանք չեն կարողանայ ազատել Պեկինում գտնվող եւրոպացիներին»։

Նոյն լրագրին հեռագրում են Բերլինից, թէ կոմս Վալդերզէէյին գլխաւոր հրամանատարի բարձր եւ պատասխանատու պաշտօն յանձնելը ջերմ խօսակցութիւնների առարկայ է այն բոլոր շրջաններում, որոնք տենդային հետաքրքրութեամբ հետեւում են չինական գործերին։ Մինչեւ անգամ պահպանողական լրագիրներում կարծիք է յայտնվում, թէ Գերմանիան ահագին պատասխանատուութիւն է առնում իր վրա, որից խուսափելը աւելի գերադասելի էր։

«Tageblatt» հաւատացնում է, թէ Գերմանիան առաջ առաջարկել էր գլխաւոր հրամանատար նշանակել մի ֆրանսիական գեներալի։ Մի քանի լրագիրներ ակնարկում են, թէ Վալդերզէէյին պաշտօն յանձնելը մի անակնկալ դէպք էր նոյն իսկ Բիւլօվի համար։ Կոմսը գնալու է Չինաստան Սան-Ֆրանցիսկոյի վրայով եւ յոյս ունի հասնել գործող բանակը սեպտեմբերի սկզբներին։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՊԱՐԻԶՈՒՄ

(«Paris-Nouvelles» գործակալութիւնից)

—

Հինգշաբթի օր, օգոստոսի 2-ին, ցուցահանդէսի Տօներուն սրահին (Salle des fêtes) սրահին մէջ բացվեց բժշկական միջազգային XIII համաժողովը։ Ժողովին կը մասնակցեն 6000 բժիշկներ, որոնց երկու հազարէն աւելին ֆրանսիացիներ են, 600-ը ռուսներ եւ մնացածները զանազան ազգութիւններէ։ Այս համաժողովին կը մասնակցին նաեւ բաւական թւով հայ բժիշկներ։ Մեր մինչեւ օրս հաւաքած անունները են. բժիշկներ Ումիկեան, Գօնեան, Լօրիս-Մելիքեան, Տէր-Գրիգորեան՝ Թիֆլիսէն. Գ. Սարգսեան, Զալեան՝ Բագուէն, Փաշայեան, Օրմանեան՝ Կ. Պոլսէն. Նէվրուզեան՝ Ռոստոթօյէն (Թէքիրտաղ)։

Այս ատիթով հետաքրքրութենէ զուրկ չէ իմանալ, թէ քանի հայ բժիշկներ եւ դեղագործներ կան Ֆրանսիայի մէջ հաստատված։ Ահաւասիկ ցանկ մը, ուրմէ հազիւ թէ մէկ երկու հատ դուրս մնան։

Տօքթօրք—Բէժհաճեան՝ Պարիզ, Ասլանեան՝ Գուլումիէ, Ասլան՝ Օվէրնի մէջ, Եագըճեան՝ Պարիզ. Գ. Կէսարեան, Քօլօչեան, Սըքըյեան՝ Պարիզ, Ս. Ունճեան՝ Ալիէ գաւառ, Քարաքաշեան՝ Պուլառէն, Թադէոսեան՝ Նօրմանդիայ մէջ. Հազարապետեան, Այվազեան՝ Գալվատոսի մէջ, Ճէլալեան՝ Սօն եւ Լուառի մէջ, Ղազարոսեան՝ Օպի մէջ, Մարմարեան՝ Ալիէի մէջ, Ն. Զարիֆեան՝ Սօմմիւի, Ազնաւեան՝ Նօրմանտիա, Մխճեան՝ Իօնի մէջ եւ տօքտօր Ցակոբեան նորաւարտ՝ Պարիզի մէջ. Թաշճեան՝ Ալիէի մէջ։ Բոլոր այս պարոնները Պարիզի համալսարանէն ելած եւ ըստ նախկին օրէնքի տրամադրութեան Ֆրանսիա հաստատված են։

Առաջին կարգի դեղագործներն են (այսպէս կանուանվեն այն դեղագործները, որոնք Պարիզի համալսարանէն կելլեն).

Պ.պ. Խաչիկ Հիւնքեարպէյէնտեան՝ Պարիզ.
Դաւիթ » » Պուա Գօլօմպ.
Սերովբէ » » Պօնտի.
Լ. Թուղլաճեան՝ Պէրք.

Քէաթիպեան՝ Պարիզ, որ հրէի մը անունը առած դեղատուն մը բացած է եւ հայերէն մեծ համակրութիւն չը վայելեր։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«С.-П. Вѣд.» լրագրում կարդում ենք. «Կ. Պոլսի լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւններով՝ սուլթան Աբդիւլ-Համիդի թագաւորութեան քսան եւ հինգ ամեայ յօբելեանի տօնախմբութեանը պատրաստվում է մասնակցելու երկրագնդի ամբողջ մահմեդականութիւնը։ Հնդկական, չինական, աւղանական, միջին-ասիական եւ աֆրիկական մահմեդականներից կուղարկվեն պատգամաւորներ Կ. Պոլիս՝ ուղերձներ եւ թանգագին ընծաներ մատուցանելու սուլթանին։ Օսմանների մայրաքաղաքը այդ օրը զարդարուն կերպարանք կը ստանայ։ Բոլոր մզկիթները եւ մինարէթները նորից կը ներկվեն, գերեզմանատները կը շրջապատվեն երկաթեայ վանդակապատերով, զօրանոցները, պալատները եւ քիօսկները կը նորոգվեն, Ոսկեղջիւրի վրա կանգնած նաւերը կը զարդարվեն դրօշակներով... Թիւրքիայի բոլոր գաւառական քաղաքները պէտք է նշանաւոր կացուցանեն այդ օրը՝ բանալով ապաստաններ մահմեդական որբերի համար կամ հիւանդանոցներ, ուսումնարաններ. պէտք է չինեն մզկիթներ եւ այլ հասարակական հաստատութիւններ։ Բացի մահմեդական հոգեւորականներից՝ քրիստոնեայ հոգեւորականութեան գլուխներն եւս պէտք է ներկայացնեն ուղերձներ իրանց հօտերից եւ, «ըստ ցանկութեան», նաեւ դրամական նուէրներ։ Խալիֆի ամբողջ փառքի պսակը կը կազմեն այդ օրը (1900 թ. սեպտեմբերի 1-ին) Մեկկայի երկաթուղու բացումը, թիւրքական համալսարանի հիմնումը Կ. Պոլսում եւ մի մեծ քարտէզի հրատարակութիւնը, որի վրա նշանակված կը լինեն այն բոլոր դպրոցների անունները, որոնք բացված են Աբդիւլ-Համիդի թագաւորութեան ժամանակ»։

—Կուբա կղզու ազգաբնակութիւնը, ինչպէս հաղորդում են Ամերիկայից եւրոպական լրագիրներին, կատարելապէս գոհ է նոր կարգերից, որոնց շնորհիւ կղզու բնակիչների բարեկեցութիւնը աճում է եւ խաղաղութիւնը վերականգնվում։ Ցանքսերի բռնած տարածութիւնը, անցեալ տարվայ հետ համեմատելով, այս տարի կրկնապատկվել է։ Շաքարի եղէգի հունձը գերազանց է։ Ագարակապահութիւնը նորից արդիւնաւէտ գործ է դարձել. երկաթի, ցինկի եւ պղնձի մշակութիւնը զարգանում է. երկաթուղային գծերը շատանում են եւ երթեւեկութիւնը նրանց վրա աւելանում է։ Վերջին ընտրութիւնների խաղաղ ընթացքը ցոյց տուեց, որ Կուբայի ազգաբնակութեան դուր է գալիս իրերի օրինական կարգը եւ որ նա ընդունակ է ինքնավարութեան։ Նոյեմբերին պէտք է գումարվի օրէնսդրական կօնվէնտ, որին, երեւի, կաջողվի սահմանադրութիւն կազմել Կուբայի համար։ Ժողովրդական լուսաւորութեան մասին եւս հոգս են քաշել ամերիկայինները—կղզու վրա այժմ գտնվում են 3,100 ուսումնարաններ 130,000 աշակերտներով։ Իւրաքանչիւր նահանգում բացված է մի-մի ուսումնարան՝ ուսուցիչներ պատրաստելու համար։ Արդարադատութեան գործը եւ բանտերը բոլորովին բարենորոգված են։ Քաղաքներում սանիտարական հաստատութիւնները օրինակելի դիրքի մէջ են դրված։ Մաքսային մուտքերը եւ այլ հարկերը այժմ աւելի են ծախսերից։ Լուրերին նայելով՝ Միացեալ-Նահանգների նախագահը մտադիր է հետեւեալ տարի անկախութիւն տալ Կուբային։

—«Անգլիական հասարակական կեանքի առանձնայատկութիւններից մէկն էլ «լիգա»-ներն են—գրում է «Рус. Вѣд.»-ի Լօնդօնի թղթա-

կեցը—որոնք արագութեամբ կազմւում են այն ժամանակ, երբ հարկաւոր է մաքառել որ եւ է երեւոյթի, որ եւ է հին նախապաշարման դէմ։ Նորերումս կազմւեց մի լիգա, որի նպատակն է «կռւել միլիտարիզմի եւ կոզուստի քաղաքականութեան դէմ»։ Նրա հիմնադիրները պարլամենտի արժանաւոր անդամներն են—Վիլֆրիդ Լաուսօն, Ջօն Մօրլէյ, Ջօն Բրուններ, Լլօյդ Ջօրջ, Ջօրջ Բերնս, Մագդիսօն եւ ուրիշները, ապա նշանաւոր հասարակական գործիչներ, ինչպէս ազատամիտ ֆեդերացիայի նախագահ Սպենս Ուօտսօն, գրականագէտներ եւ այլն։ Իր կոչնաթղթի մէջ լիգան ասում է. «Մենք համոզված ենք, որ ժամանակ է ուշադրութիւն դարձնելու միլիտարիզմի տնտեսական հետեւանքների վրայ։ Քաղաքականութիւնը, որի ներկայացուցիչը Չեմբերլէնն է, այն հետեւանքն ունեցաւ, որ հարկերը չափազանց աւելացան եւ Թանգացան կենսական ամենաանհրաժեշտ պիտոյքները։ Այդ քաղաքականութիւնը յետաձգեց անորոշ ժամանակով անգլիական դեմօկրատիայի համար այնքան հարկաւոր սօցիալական բարենորոգումները։ Այժմ արդէն ոչ մի կասկած չէ մնում, որ պատերազմը կը հարստացնէ միայն չահագործողների մի փոքրիկ խմբակ։ Առաջին մինիստրը ցոյց տուեց մեզ իմպերիալիզմի իդէալը. նա հրաւիրում է մեզ դառնալ սպառազինված ազգ։ Այդ իդէալի իրագործումից առաջ կը գայ այն, որ այն ժամանակ, երբ պետութեան վարիչները զբաղված կը լինեն «կայսրութիւն ընդլայնելով»—պրօլետարիատը կը խեղդվի, այս բառի ուղիղ եւ փոխաբերական մտքով, իր խրճիթների եւ խուղերի մէջ։ Վերջին գաւառական ճառի մէջ ուղղակի ասված է, թէ հիմա ընդարձակ բարենորոգումների ժամանակ չէ, որոնք մեծ ծախքեր կը պահանջէին։ Այսպէս ուրեմն հողային հարցը, ժողովրդի բնակարանների հարցը, պետական կենսաթոշակի հարցը գառամեալ աշխատաւորների համար եւ ուրիշ շատ նշանաւոր սօցիալական հարցեր կամենում են յետաձգել, մինչեւ որ հնար լինի գրաւել ամբողջ աշխարհ։ Ժամանակ է պարզելու դեմօկրատիայի բուն կական նպատակները, ժամանակ է միանալու եւ կռւելու իմպերիալիզմի եւ արկածների քաղաքականութեան դէմ»։

—«С. П. Вѣд.» հաղորդում է այն հրովարտակի պատճէնը, որ յուլիսի 20-ին հրատարակել են չինական այրի կայսրուհին եւ կայսրը։ «Թշնամական գործողութիւնները սկսվեցին այն պատճառով, որ ամբոխն սկսեց հալածել քրիստոնեաներին։ Մեր պարտաւորութիւնն է պաշտպանել Պեկինի օտարերկրեայ ներկայացուցիչներին, ուստի եւ մենք մի քանի անգամ հրամայեցինք ցունգ-լի-եամէնին տեղեկութիւն առանալ նրանց առողջութեան մասին։ Տեսնելով, որ խաղաղութիւնը դեռ եւս չէ վերականգնված Պեկինում եւ երկիւղ կրելով, որ դեսպանների պաշտպանութեան համար ձեռնարկած միջոցները կարող են անբաւարար լինել, մենք հրամայեցինք ցունգ-լի-եամէնին բանակցել դեսպանների հետ եւ առաջարկել նրանց ուղեւորվել Տեանձին, յուսալի կցորդների ուղեկցութեամբ՝ զանազան տեսակ անակնկալ դէպքերից խոյս տալու համար։ Այս նպատակով մենք հրամայեցինք Ինգ-Լուին ընտրել բարձր զինուորական եւ քաղաքացիական ծառայողներից ամենայուսալիներին եւ կազմել նրանցից կցորդական խումբ դեսպաններին պաշտպանելու համար։ Հէնց որ օտար պետութիւնների ներկայացուցիչները նշանակեն իրանց ուղեւորութեան օրը՝ վերոյիշեալ անձինք պարտաւորված են ուղեկցել նրանց մինչեւ Տեանձին։ Այն դէպքում, եթէ նրանց վրայ յարձակվեն ապստամբները, կցորդների վրայ պարտաւորութիւն է դրված ճնշել ապստամբներին, իսկ այն դէպքում, եթէ օտարերկրեայ դեսպանները կը ցանկանան հեռագրերը ուղարկել իրանց կառավարութիւններին մինչեւ իրանց ճանապարհ ընկնելը, մենք, ցոյց տալու համար մեր ունեցած բարեհաճութիւնը դեսպանների վերաբերմամբ, հրամայեցինք ցունգ-լի-եամէնին առանց յետաձգելու ուղարկել նրանց բոլոր գրութիւնները, որոնք գրված կը լինեն պարզ ոճով»։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

2 օգոստոսի

ՇԱՆԳՀԱՅ։ Չինական իշխանութիւնները Եան-Ջէյի մօտ կանգնեցրին այն անգլիական չոգենաւերը, որոնք զօրք էին բերում, չը նայելով որ նախօրօք համաձայնութիւն էին տուել այդ բանին։ Այժմ այդ մասին տեղի են ունենում բանակցութիւններ։

ՀՌՈՄ։ Մեծ Իշխան Պեօտր Նիկօլայեվիչ իր Ամուսնու հետ երէկ երեկոյեան ճանապարհ ընկաւ դէպի Վերին Իտալիա, հրաժեշտ տալով արքայական զոյգին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ծովային չտաբում տեղեկութիւն է ստացված, որ ռուսաց ականաւոր նաւերից մէկը, հրամանատարութեամբ լէյտենանտ Էշապպարի, կուից յետոյ տիրել է մի չինական ականանաւի՝ Պօրտ-Արտուրից Տակու գնալիս։

ՉԻՖՈՒ։ Ռուսաց եւ անգլիական հիւպատոսները միաձայն յայտարարում են, թէ ապստաբար զօրաբաժինը, առանց նոր կռիւներ ունենալու, հասել է մօտաւորապէս մինչեւ Ամպին, որ 50 կիլօմետր հեռու է Պեկինից։

ԿՕՊԵՆՀԱԳԷՆ։ Ժամանակաւորապէս արգելված է զէնք եւ ռազմամթերք արտահանել դէպի Չինաստան։

ՀՕՆԳԿՕՆԳ։ Չինացիները եռանդով ամրացնում են Կանտօնը. նրանք հաւատացնում են, որ եթէ ամերիկական «Մօնտերէյ» չոգենաւը մտնենայ Կանտօնին, Բօկայի մարտկոցից անկասկած կրակ կը բանան նրա վրայ։ Կանտօնի բնակիչները անհանգստանում են այն հանգամանքից, որ բազմաթիւ չինական զօրքեր կան Շամիէնի օտարազգի գաղութի մօտ։ Երկիւղ են կրում, որ ամենաթեթեւ պատճառից կարող է արիւնհեղութիւն առաջանալ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(ժամերը Պետերբուրգի հաշւով)
տարբերութիւնը 58 րոպէ։

—

	№ 5 գնացքը:	№ 3 գնացքը:
Բագուից դուրս է գալիս	ցեր. 4 ժ. 1 ր.	գիշ. 11 ժ. 29 ր.
Թիֆլիս է հասնում	առ. 8 » 53 »	եր. 5 » 34 »
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	» 9 » 32 »	եր. 6 » 34 »
Բաթում է հասնում	եր. 9 » 1 »	առ. 7 » 14 »

	№ 6 գնացքը:	№ 4 գնացքը.
Բաթումից դուրս է գալիս	առ. 7 ժ. 50 ր.	եր. 7 ժ. 59 ր.
Թիֆլիս է հասնում	եր. 7 » 15 »	առ. 8 » 42 »
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	» 7 » 18 »	» 10 » 05 »
Բագու է հասնում	ցեր. 12 » 10 «	» 5 » 16 »

արագ գնացք

Թիֆլիսից դուրս է գալիս	ցեր.	11 ժ. 19 ր.
Բաթում է հասնում	երեկ.	9 » 41 »
Բաթումից դուրս է գալիս. . . .	գիշ.	11 » 18 »
Թիֆլիս է հասնում	առաւ.	9 » 30 »

—

Թիֆլիսից դէպի Կարս դուրս է գալիս.	երեկ.	9 ժ. —
Ալէքսանդրօպօլ հասնում է . . .	առ.	7 » 46 ր.
Կարս հասնում է	ցեր.	12 » 56 »
Կարսից դուրս է գալիս	ցեր.	3 » 29 »
Ալէքսանդրօպօլից դուրս է գալիս .	երեկ.	8 » 35 »
Թիֆլիս հասնում է	առ.	7 » 15 «

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.
Կ. Մ. Չիկօվանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
Ի. Յ. Պրօտասեվիչ—12—1 ժ. ականջի, քթի, կոկոր դի եւ կրծքի հ.
Զ. Ի. Բաբանասեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.
Ա. Պ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ի. Յ. Պրօտասեվիչ—6—7 ժ.
Բ. Ա. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.
Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Օ. Տ. Առվանիտակի—տանը. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ՁԻՒԱՆԻԻ ՔՆԱՐԻ

առիթով չարունակ ստացվող գանգատները ստիպում են յայտնել յարգելի բաժանորդներին, որ մինչեւ 1899 թ. օգոստոսի 3-ը կենտրօնական գրավաճառանոցում ստացված բաժանորդագրութեան դրամները եւ բաժանորդների հասցէները յանձնված են պ. Ջիւանիին, իսկ այնուհետեւ ստացվածները՝ տպարանատէր Կոստանդին Ցովհաննիսեան Մարտիրոսեանցին, որի տպարանում կենտրօնացած է բաժանորդագրութիւնը, ուստի խոնարհաբար խնդրում ենք այս առիթով գրութիւններն ուղղել կամ հեղինակ հրատարակչին եւ կամ պ. Կ. Մարտիրոսեանցին ԵՒ ՈՉ ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԻՆ, որն այդ հրատարակութեան հետ ոչ մի առնչութիւն չունի։

Կենտրօնական գրավաճառանոց
(ո) 3—3

Երկրորդ տպագրութեամբ լոյս տեսաւ

ԱՇՈՏ ԵՐԿԱԹ

պատմական վէպը (երկու մասը մի գրքի մէջ)։ Գինն է մէկ րուբլի, գումարով գնողներին զիջումն։ Դիմել Կենտրօնական գրավաճառանոցին կամ հեղինակին՝ Тифлисъ, Дворянская улица № 6, Баграту Айвазянцу. 5—5

Շուշու ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ հոգաբարձութիւնը հրաւիրում է տեսուչ՝ մինչեւ 2000 րուբլի ռոճիկով եւ 12 դասով։ Ցանկացողները պէտք է դիմեն հոգաբարձութեան հասցէով։
Հոգաբարձութեան նախագահ՝
2—2 Վահան քահանայ Շահունեանց

Լոյս տեսաւ

„ԼՈՒՍԻՆԵԱՆՔ“

գրեց
ՄԷԼԻՔ Ս. ԴԱՒԻԹ-ԲԷԿ

160 էջ, տպարան Վիէննայի Մխիթարեանց, 1900 թ.

ԳԻՆՆ Է 2 ՖՐԱՆԿ

Կը ծախվի հետեւեալ պայմաններով՝ չորս հարիւր օրինակ Արաբկիրի որբանոցին համար, երեք հարիւր օրինակ Կիպրոսի որբանոցին համար, իսկ մնացած 300 օրինակը հեղինակին համար։

Հեղինակը այդ 300 օրինակները կը պահէ իր ծախսերն հանելու եւ բարեկամներու նուիրելու համար. իսկ միւս օրինակները բոլորովին անձեռնմխելի են, հեղինակը նուիրած է հայ յիշեալ երկու որբանոցներուն։ 1—2

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՆՍԻՕՆ
Յ. ՂԱՐԱԳԵՕԶԵԱՆԻ

(գոյ. VIII-րդ տարին, Николаевская ул.. д. № 33).

Աշակերտներն ընդունվում են 7—15 տարեկան հասակի՝ իբրեւ գիշերօթիկ ու երթեւեկներ նախապատրաստութեան եւ բոլոր պետական դպրոցները մտնելու համար, այն է՝ գիմնազիաներ, րէալական, վաճառականական եւ ուրիշ պետական դպրոցներ։ Դպրոցում աւանդւում են հայոց լեզու, կրօն եւ այլ առարկաներ։ Գիշերօթիկ աշակերտները այս տարի աւելի լաւ պայմանների մէջ դրված կը լինեն՝ թէ ուսման եւ թէ դաստիարակութեան տեսակէտից. պիտի աւանդվեն նոր լեզուներ, աւելի գործնական կերպարանք տալով առարկաներին։ Վճարը չափաւոր է՝ ըստ համաձայնութեան։ Երկու երթեւեկ եւ մի գիշերօթիկ կընդունվեն ձրի որբ, չքաւոր երեխաներից դպրոցի կառավարչի բարեմիտ ընկերների վըկայութեամբ։ Յ. Ղարագեօզեան

(չ.) 1—3

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Ուզում է պաշտօն. աւանդում է հայոց լեզու եւ հայկական ձայնագրութիւն։ Դիմել Аккерманъ. Учителю Арутюну Ордуянцу. 1—3

ԱՐԴԱՆՈՒՋԻ ԾԽԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՄԱՐ
հարկաւոր են
ՈՒՍՈՒՑԻՉ եւ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ
(Գերադասելի են ամուսիններ)։ Պայմանների համար դիմել՝ Михайловская, № 177, Կարապետ Ռստակեանին։ 7—10

Կենտրօնական գրավաճառանոցում ծախվում են
ԼԵՒՈՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆՑԻ
ԱՅՑ ԹՈՒՐՔԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ . . 60 կ.
ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ ՄԵՋԱՆՈՒՄ . . . . 20 կ.

Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան թոյլտւութեամբ: Մեծ արկղիկը 5 րուբլի, փոքրը—3 ր. և 1 ր. 50 կ.։

ТИФЛИСИНЪ

ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ

մազերը բուսցնելու և ամրացնելու համար, ոչնչացնում է թեփը։ Դուրս է եկել նաև բոլորովին նոր միջոց

ՁՈՒԻ ԿԱԹԸ

երեսին քնքշութիւն և սպիտակութիւն տալու համար, ոչնչացնում է արևի պատճառած սևութիւնը, մուները, տալիս է կաշուին քնքշութիւն և սպիտակութիւն։ Այդ գները չափաւոր են. մեծ սրուակը, արկղիկի մէջ, 2 րուբլի, փոքրը—1 ր. 50 կ. Ծախվում են բոլոր պարֆիւմերական և դեղավաճառական խանութներում։ Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Պետերբուրգում, Պուշկինսկայա փողոց տ. № 15, բնակարան № 12. պահեստի բաժանմունքները գտնվում են. Թիֆլիսում կովկասեան դեղատան ապրանքների վաճառման ընկերութեան խանութում՝ Երևանեան հրապարակ և նրա բաժանմունքում, Միքայէլեան փողոց և Բագւում. նաև Միքայէլեան կամուրջի վրա, Գալօվի և Արիստակօվի դեղատներում։ Օտարաքաղաքացիների պատուէրները կատարվում են անմիջապէս՝ պօստով։ 99—100

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ «Ձեռնարկի առևտրական և գործարանական հաշուապահութեան

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, երաշխաւորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել:

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առևտրական ձևերի, հանդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերոսինի գործարանական հաշուետուութեան:
Բ) Առևտրական թուաբանութիւն:
Գ) Առևտրական նամակագրութիւն:
Դ) Գեղագրութիւն և ամենաչատ ձեռքերի ուղղելը:

Պարապմունքները սկսվելու են 1900 թւի սեպտեմբերի 15-ից, ճաշից յետոյ, և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապմունքներ:

Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 6 ժամ երեկոյեան, ՍՈԼՕԼԱԿ, Սերգիեվսկայա փողոց, տուն Լիսիցեանի, № 20:

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում։ ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու: 14—30

Лучшія аттестаціи отъ учебнаго начальства.

За успѣшныя занятія благодарности.

И. Я. БРОНЪ-ФОНЪ-БРЕННЕРЪ.

преподаетъ
Полный курсъ БУХГАЛТЕРІИ
ПРЕДМЕТЫ ЗАНЯТІЙ:

1) Бухгалтерія (двойная итальянская), 2) Коммерческая ариѳметика, 3) Коммерческая экономія. 4) Ариѳметика на счетахъ, 5) Торговыя и вексельныя узаконенія и 6) Коммерческая корреспонденція.

Курсъ 3-хъ-мѣсячный. Занятія ежедневныя. Плата за курсъ 60 руб. Ручательство и гарантія за успѣхи. Болѣе 1000 окончившихъ курсъ. Михайловская, № 71.

Собственный методъ преподаванія по собственнымъ сочиненіямъ, продающимся во всѣхъ книжныхъ магазинахъ.

Начало занятій съ каждаго перваго числа мѣсяца. 9—20

Преподав. ведется по собств. сочиненіямъ.

Годъ занятій одиннадцатый.

ЖЖЕНІЕ СПОСОБОМЪ ЛЕТЮРКЪ ДЕ РОЗЬЕ
20% БОЛЬШЕ АРОМАТИЧЕСК. ЧАСТЕЙ
ЖЖЕНЫЙ КОФЕ
ПРОДАЖА ВЕЗДѢ С. СІУ и К°.
(п) 5—26